

Laudáció

a Vasbányai Ferenc József tanár úr 90. születésnapja alkalmából a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium, korábban a budapesti József Attila Gimnázium Dísztermében, 2023. február 16-án rendezett ünnepi köszöntésen

Kedves Vasbányai Ferenc tanár úr, a jelenlévők elsöprő többségének: kedves Zebi, Tanárfejedelem úr!

Tisztelt igazgató úr!

Kedves családtagok! Kedves Tanártársak! Kedves Öregdiáktársak! Kedves ünneplő közösség!

Ha majd egy jobb korban egy rátermett historikus a tacitusi *Sine ira et studio* elvét messzemenően szem előtt tartva megírja a Villányi úti, az 1930-as évek és 1945 között Szent Imre herceg útjai Alma mater történetét, az 1957 szeptemberében indult tanév bevezetésénél a következőket írhatja majd. A József Attila Gimnázium tantestülete fiatal pedagógussal gyarapodott. Vasbányai Ferenc tanár úr áthelyezéssel került az iskolába. A megelőző két esztendőben a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanított és volt nevelőtanár. Annak az iskolának volt diák vértanúja is. A harmadik osztályos kollégista, Magyar Katalin, akit Tanár úr engedett el 1956. október 26-án a Somlói úti kollégiumból vért adni. Katalin a Tétényi úti kórházban kötött ki és önkéntes ápolónői feladatot vállalt forradalmunk és szabadságharcunk során. Mentés közben lőtték szitává 27 golyóval szovjet katonák november 7-én. Átmenetileg a Tétényi úti kórház kertjében temették el. Tanár úr, a tantestületből egyedülként, elment a kihantolására. Másnap igazgatója, ellenforradalmi, értsd forradalmi szimpatizánsnak minősítette Vasbányai Ferencet, akinek nem lehetett maradása abban az iskolában.

A kezdő pedagógus tanár úr tehát világossá tette, hogy számára a diákja, halottként is, olyan feladat, akiért minden áldozatra készen áll. És ezt a felfogást és a hozzá kapcsolódó gyakorlati életet mind a mai napig képviseli és megéli.

Kiváló tanárok és tanárnők fogadták őt 1957. szeptember 21-i belépésekor a József Attila Gimnázium akkori tantestületében: Janson Vilmos, dr. Domokos Pál Péter, dr. Szabó Dezső, Czikmántori Ottó, dr. Balassa Lórántné, dr. Benedicty Ernőné, Szentes Ervinné, Laky Péter, Windisch Ferencné, Perczel Sándorné, Szabó János, Nagy Nándor, Urbán Lajos, Kunfalvi Rezső, Tarczal

Béla és mások. Ők biztosítékot jelentettek Vasbányai tanár úrnak, hogy olyan közösségbe került, ahol él az istenfélelem, a magyarsághoz, a hazához való hűség, a magas színvonalú oktatásra való törekvés.

És belevetette magát a nevelésbe és tanításba. Valósággal lubickolt benne. Az egyik első maradandó élménye volt, hogy 1958 nyarán 17 diákkal a Hanság lecsapolási munkáján dolgozott. Díszoklevelet kaptak. Nem fogta vissza magát sem szóban, sem tettben. Ugyanezen év októberében, egyik tanártársa elvette óra alatt az egyik diák noteszét. A következő bejegyzést találta benne: „*Vasbányai azt mondta, hogy Fialával (ő az igazgató volt) és Huszárral (ő vette el a jegyzetfüzetet) vigyázni kell. Ezek kommunisták.*” Ne feledjük, pontosan két évvel voltunk a forradalom után, a diktatúra csak kommunista pedagógusokat akart látni az iskolákban. Izgatásért hosszú börtönövek jártak. Ehhez képest Tanár úr megúsza az esetet azzal, hogy a néhány nap múlva következett nevelési értekezleten Huszár Tibor felolvasta a fenti két mondatot, a Tanár úrnak pedig ünnepi beszédet kellett mondania itt, a Díszteremben a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, értsd a bolsevik puccs kezdetének 41. évfordulóján.

Majd következett az osztályfőnökségek hosszú sora, az érettségi éveit tekintve 1960, 1964, 1969, 1974, 1975, 1979, 1986, 1990, 1995. Nem minden osztályban volt ő az első, de mindenütt a ballagó, az érettségiztető osztályfőnök. E közösségeknek adott nevek jelezték, kinek a szellemisége ragyogta be a tanítás – tanulás, nevelés – nevelődés oda-vissza kölcsönös kapcsolatát. Széchenyi István, Michelangelo, Rotterdami Erasmus, Ady Endre, Albert Schweizer, Németh László, Latinovits Zoltán, Márai Sándor.

Az első két társaság fiúosztály volt. Ahogyan egy 1999-ben nyilvánosságra került beszélgetésből tudható, Tanár úr szerint, ez az ideális, egynemű iskola sajátja. Az még *„a nyolcosztályos gimnáziumi rendszer, húsz-huszonöt fős diáklétszámmal. Több férfi tanárral, mint fordítva. Sok human tantárggyal, nyelvekkel, gazdagon matematikával és földrajzzal, csillagászzal. Van benne erkölcsstan, tudománytörténet, logika és lélektan is. Rend, fegyelem, tisztaság, vidámság uralkodik. A derű a napi alkotómunka felett lebeg. Számtalan sportággal, délutáni-hétfégi programmal, utazásokkal, diákönkormányzattal, zenekarral, színjátékkal. Vagyis, a Tanár úr mondja, egy sehol sincs, soha nem volt iskola.*” Tudni való, hogy a szinte végeláthatatlan szellemi forrás Tolsztoj és Epiktétosz, Németh László és Ortega, Széchenyi és Huizinga, Babits és Jung, Ady és Fromm, Chesterton és Koszolányi, Dosztojevszkij és Prohászka, Kölcsey és Nietzsche, Emerson és Schütz, Hamvas Béla és Platón, Márai Sándor és Albert Schweizer adta, adja meg azt a világnézeti és eszmetörténeti talajt, amin Tanár úr a gyakorlati pedagógia művészetét művelte, műveli. Ide tartozik még a

fichtei program: „ . . . a valóságot az eszmények alapján kell megítélni . . . , s azoknak, akik elég erőt éreznek magukban ehhez, ezen eszményeknek megfelelően meg kell változtatniuk a valóságot. ”

Azután, 1962-ben, megérkeztek a kisasszonyok is a József Attila Gimnáziumba, kezdetét vette a koedukáció. A schola újabb, nem eszményi tulajdonságot kapott, legalábbis a Tanár úr ideális neveldéje szempontjából. De, és ezt magam is tapasztaltam, az új helyzet sokkal inkább ösztönző volt Tanár úrnak, semmint béklyó. Inkább a még kiteljesedettebb nevelés lehetőségét, semmint annak korlátozását jelentette. Ő maga így vall erről: *„Elballagott az első koedukált osztály, a szépség színei már beragyogták az egyhangú folyosókat.”*

És persze jöttek az újabb és újabb nézeteltérések is. A bölcs és derűs fizikus, Urbán Lajos tanár úr 1971 nyarán elhunyt. Tanár úr három osztállyal, mintegy száz diákkal, halottak napja után felvonult a Farkasréti temetőbe, a sírhoz. Beszédét a horatiusi/ovidiusi *„bene vixit, qui bene latuit”* *„Jól élte az életét, aki elrejtőzött.”* gondolatra fűzte fel. Az ilyen nézetek nem voltak beilleszthetőek a proletárdiktatúra nevelésről alkotott világképébe. Pártirodai kihallgatás következett az iskolában. A Tanár urat vonatkozó jegyzetei átadására szólították fel. De, azt igazolandó, hogy a József Attila Gimnáziumban még a zsarnokság is szelíd volt, dr. Divinyi Mihály igazgató úr végül felmentette Tanár urat a további eljárás alól.

Tanár úr az 1950-es évek első felében belekóstolt a földalatti katolikus mozgalomba, amelyet, letartóztatásukig Eglis István és Török Jenő atyák szerveztek. Bizonyára ez az élmény is közrejátszott abban, hogy Zebi az 1960-as évektől házicsoportokat szervezett. Nyitott és érdeklődő diákjaival polgári otthonokba vonult el, ahol messze távolra kalandoztak az ismeretektől, amelyek megtanulását a hivatalos tanterv és a forgalomban lévő tankönyvek előírták.

De az iskolaépületben is lehetőség volt Tanár úrral tanítási időn kívül beszélgetni. A földszinti, iskolaudvarra néző tanteremből nyíló Vasbányai-szentély pedagógusnak és diáknak is legendássá vált otthont adott beszélgetésre, nevelődésre, szellemi növekedésre. Utóbb, az 1980-as évek épületfelújítását követően, a fenti nevezett önálló Zebi-világ felszámolása után az akkori első, a jelenlegi második emeleten lévő, az iskolaudvarra néző kis odúban folytatódhattak az eszmecserék.

A Tanár úr hozzálátott az iskolatörténeti dokumentumok, írott emlékek gyűjtéséhez, őrzéséhez. A ciszterci idők emlékeit ugyanolyan becsben tartotta, mint a József Attila Gimnáziumban születetteket. Ebben a tekintetben azonos

állásponton volt dr. Palotás János tanár úrral, aki 1959-ben került a Villányi úti Alma materbe. Tanári, igazgatóhelyettesi évek után kapott igazgatói kinevezést. Egyik alapfeladatáról egy 1986-ban készült interjúban a következőket mondta: *„1976-ban neveztek ki igazgatónak. Magamban akkor megfogalmaztam egy célt, amelynek a következő a lényege: meg kell őrizni ennek az iskolának a habitusát, amelynek létrejöttében ugyanúgy szerepet játszottak a ciszterek, mint az államosítás utáni idők legkitűnőbb tanárai. Mindent őrizni akarunk a múltból, ami jó.”* A fenti gyűjtemény egy töredékéből Tanár úr ma is létező egyedi iskolatörténeti kiállítást alkotott a Váli út 1. számú iskolaépületben, 2003-ban. Ott, ahol az akkori I. kerületi községi elemi iskola épületének III. emeletén, 1912. szeptember 5-én egy osztállyal megkezdte első tanévét a Ciszterci Rend budapesti I. ker. Szent Imre Főgimnáziuma. Az épület 2000 szeptemberétől a József Attila Gimnáziumnak ad otthont.

1968 és 1995 között vezetőtanárság, tanári pályára készülő egyetemisták mentorálása, kétszemeszternyi bölcsészkarai kutatómunka, pedagógiai pályaválasztási szakkör vezetése, művészettörténeti, könyvtárosi diplomák megszerzése egészítette ki Tanár úr teljes embert igénylő gimnáziumi nevelői, tanítói pályafutását.

És újabb és újabb könyvek születtek a Tanár úr műhelyében. A közös, ciszterci – józsef attilás iskola fennállásának 75. évfordulójára kiadott *„Jubileumi évkönyv”*, a 108. Szent Imre Gimnáziumba, illetve József Attila Gimnáziumba járt öregdiák írásait tartalmazó két kötetes *Saxa loquuntur* (A kövek beszélnek) gyűjtemény, és *A Tanár Úr emlékei*, ugyancsak két kötetből álló mű, amely válogatás fél évszázad alatt a Tanár úrhoz írt diák, öregdiák levelekből.

Az iskolatörténet jeles dokumentumai, Vasbányai tanár úr kezdeményezésére, a világhálón is megtalálhatóak a Kései sirató/iskolatörténet oldalon.

A klasszikus József Attila Gimnázium aranykora dr. Palotás János igazgató úr 1992. évi nyugállományba vonulásával véget ért. Nyugtalan, sok ellentmondást hozó évek kezdődtek. Tanár úr ekkor is sziklaként állt a vártán, és készült a fenntartóváltás után vágyott újabb virágkorra. Másképpen alakult. Erről az érdeklődők fontos ismereteket szerezhetnek a fent említett honlapon.

Tanár úr 1997. május 14-én, itt a Díszteremben, egykor innen indult öregdiák színészek, zenészek, előadóművészek fellépése mellett búcsúzott el, de csak szervezeten és nem lelki és érzelmi az Alma matertől.

Az iskolaalapítás 100. évfordulójáról 2012. szeptember 5-én, Budatétényben, az öregdiák Udvarnoki László pálos szerzetes, plébános atya szervezésében a most

is körünkben lévő Meskó Bánk, Finta Gergely, Pröhle Gergely, Sudár Annamária és mások közreműködésével emlékezett meg Vasbányai tanár úr.

Drága Tanár úr! Rajtad kívül egy magyar pedagógusnak sem adatott meg, hogy annyit és úgy tegyen *egy magyar iskoláért*, mint Te az elmúlt hatvanöt és fél évben. Ez páratlan és felülmúlhatatlan a 996-ban, a bencések Szent Márton-hegyi megtelepedésével és szerzetesiskolájuk működésének megkezdésével megszületett magyar nevelés- és oktatásügy történetében.

Köszönöm azoknak a tanártársaknak a nevében, akiket bízattál, inspiráltál, akiknek példát mutattál, akikkel nemes vitákba mentél, hogy ott voltál, ott vagy és ott leszel a vártán. Köszönöm, hogy társaid, kísérőid, tanítványaid lehettünk fennkölt küzdelmeidben!

Köszönöm, hogy *értéket és mértéket* mutattál, mutatsz és mutatni fogsz mindörökké mindazoknak, akik ebben az iskolában, vagy bárhol a magyar kultúrkörben nyitott szívvel fogadták, fogadják és fogadni fogják mindazt, amit letettél a magyar nevelés és oktatásügy oltárára.

Remélem, hogy megszületik az eszméidet és pedagógiai gyakorlatodat összefoglaló Vasbányai összes Püskinél. Számít rá a jövőendő magyar pedagógus nemzedékek sora!

Pilinszky János: Keringő

A zongorát befutja a borostyán,
s a gyermekkori ház falát
szétmállasztja a naplemente.

És mégis, mégis szakadatlanul szemközt a leáldozó Nappal
mindaz, ami elmúlt halhatatlan.

Drága Tanárfejedelem Úr! Köszönünk mindent! Isten éltesse 90. születésnapod alkalmából!